

УДК 364. 322:061. 27:658. 012. 122

Глухова В. І.,*кандидат економічних наук, доцент Кременчуцького національного університету ім. Михайла Остроградського,***Чубка О. Ю.,***студентка Кременчуцького національного університету ім. Михайла Остроградського*

АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ ФОНДУ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ ВІД НЕЩАСНИХ ВИПАДКІВ НА ВИРОБНИЦТВІ ТА ПРОФЕСІЙНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ

У статті розглянуті сутність та значення соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань; проаналізовано структуру та динаміку витрат Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань; визначено деякі шляхи підвищення ефективності використання коштів цього фонду.

Ключові слова: соціальне страхування, нещасний випадок, професійне захворювання, фонд, профілактика, витрати.

В статье рассмотрены сущность и значение социального страхования от несчастных случаев на производстве и профессиональных заболеваний; проанализирована структура и динамика расходов Фонда социального страхования от несчастных случаев на производстве и профессиональных заболеваний; определены некоторые пути повышения эффективности использования средств данного Фонда.

Ключевые слова: социальное страхование, несчастный случай, профессиональное заболевание, фонд, профилактика, расходы.

Essence and value of social security from industrial accidents and professional diseases are considered in the article; a structure and dynamics of charges of Fund of social security from industrial accidents and professional diseases are analysed; some ways of increase of efficiency of the use of facilities of this Fund are certain.

Key words: social security, accident, professional disease, fund, prophylaxis, charges.

Постановка проблеми. На виробництві доволі часто трапляються нещасні випадки, що ведуть за собою погіршення здоров'я, втрату працездатності (тимчасово, часткового, повністю) або є причиною смерті потерпілого. У зв'язку з цим виникає потреба у соціальній, а точніше – матеріальній захищеності учасників виробництва.

Такий захист забезпечує Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань. Його діяльність спрямована на запобігання нещасним випадкам та здійснення різноманітних страхових виплат, пов'язаних з відшкодуванням моральної та матеріальної шкоди потерпілим (членам їх сімей або утриманцям), заподіяної внаслідок погіршення їхнього здоров'я чи смерті.

Рівень дохідності та витратності коштів такого фонду є актуальною проблемою у здійсненні державою її соціальної політики у цій сфері страхування, оскільки розмір видаткової частини його бюджету росте швидше за дохідну. Запорукою ефективного використання його коштів є правильне розставлення пріоритетів щодо напрямів діяльності фонду.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Особливості функціонування Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань розглядалися у працях таких вчених, як: Н. С. Біла, Н. М. Внукова, О. М. Залетов, Ю. С. Конопліна, М. В. Кравченко, О. В. Полева, К. В. Слюсаренко та ін.

Кожен науковець приділяє увагу різним аспектам діяльності Фонду та розробляє свої шляхи подолання тих чи інших проблем.

К. В. Слюсаренко працювала над напрямками удосконалення організації та фінансування страхування від нещасних випадків на виробництві й запропонувала поступово перейти на систему індивідуальних страхових тарифів та переглянути систему добровільного страхування [1].

М. В. Кравченко розробила шляхи вдосконалення державного регулювання безпеки й охорони праці в системі соціального захисту й дійшла висновку, що необхідно узгодити дії центральних та місцевих органів виконавчої влади, відповідних об'єднань та організацій щодо проведення різноманітних заходів, спрямованих на запобігання нещасним випадкам, на державному, галузевому, регіональному та виробничому рівнях [2].

А. М. Якімова та В. А. Горб досліджували причини незадовільного стану функціонування фондів соціального страхування й висловили пропозиції щодо удосконалення методів контролю за надходженням внесків у Фонди соціального страхування [3].

Існує багато наукових праць, у яких розглядається діяльність фонду, але не всі питання та проблеми розглянуті й розв'язані. Одним з таких питань є ефективність використання коштів фонду.

Мета і завдання дослідження – проаналізувати витрати Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань і запропонувати шляхи підвищення ефективності використання його коштів.

Виклад основного матеріалу. Страхування від нещасних випадків – це ризикове страхування, яке передбачає при настанні страхового випадку виплату страхової суми у повному розмірі або певної її частини [4].

Законодавчо цей вид страхування регламентується: Основами законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, Законом України “Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності”, Кодексом законів про працю України, Законом України “Про охорону праці” та іншими нормативно-правовими актами. Якщо міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено інші норми, ніж ті, що передбачені законодавством про страхування від нещасного випадку, то застосовуються норми міжнародного договору.

Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань (ФССНВВПЗ) забезпечує виплату страхових сум при настанні страхового випадку. З його бюджету здійснюються різноманітні витрати, на які впливають такі чинники, як: інфляція, збільшення або зменшення розмірів внутрішніх та зовнішніх інвестицій, валютний курс, особливості відповідного законодавства, недотримання правил техніки безпеки праці, режимів праці та відпочинку і т. ін. За рахунок цього їх обсяги та структури кожного року різні.

Результати проведеного авторами аналізу на основі статистичних даних [5] подано в таблиці 1. На першому місці за часткою у структурі видаткової частини бюджету Фонду знаходяться витрати на відшкодування заподіяної шкоди, на другому – витрати на організацію роботи Фонду, а на третьому – витрати на реабілітацію потерпілих.

За період 2005-2010 рр. постійну тенденцію росту сум мали такі витрати, як: видатки по перерахуванню коштів (обслуговування банківськими установами та УДППЗ “Укрпошта” програмно-технічного комплексу “Клієнт-Казначейство”); відшкодування заподіяної шкоди внаслідок погіршення здоров'я або в разі смерті потерпілому (членам сім'ї або утриманцям); витрати на професійну, соціальну й медичну реабілітацію потерпілих.

Видатки на профілактику нещасних випадків на виробництві не мають стійкої тенденції до збільшення чи спадання за цей період, однак саме вони значною мірою впливають на запобігання нещасних випадків. Так, проведений аналіз свідчить (рис. 1), що коли профілактиці приділяється належна увага – кількість постраждалих зменшується (2005-2009 рр.), якщо профілактика відходить на задній план – кількість потерпілих зростає (2009-2010 рр.).

Таблиця 1
Динаміка та структура видаткової частини бюджету Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань за 2005-2010 рр.

№ з/п	Напрямок витрат	Роки											Відхилення 2010 р. /2005 р.		
		2005		2006		2007		2008		2009		2010		гр. 13-3	гр. 14-4
		млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1	Профілактика нещасних випадків	7,24	0,36	6,59	0,28	31,12	1,04	118,42	3,22	0,72	0,02	8,02	0,20	+0,78	-0,16
2	Видатки по перерахуванню коштів (обслуговування банківськими установами та УДППЗ “Укрпошта” програмно-технічного комплексу “Клієнт-Казначейство”)	15,07	0,75	17,62	0,75	19,70	0,66	20,87	0,57	20,87	0,59	21,11	0,51	+6,04	-0,24
3	Судові витрати та виконавчий збір	0,11	0,01	0,09	0,01	0,11	0,01	0,06	0	0,11	0	0,07	0	-0,04	-0,01
4	Відшкодування заподіяної шкоди внаслідок ушкодження здоров'я або в разі смерті потерпілому (членам сім'ї або утриманцям)	1773,71	87,71	2002,97	85,36	2513,23	84,40	2960,89	80,62	2980,15	84,34	3471,10	85,74	+1697,39	-1,97
5	Професійна, соціальна й медична реабілітація потерпілих	63,52	3,14	110,36	4,70	145,57	4,89	200,53	5,46	201,10	5,69	218,64	5,40	+155,12	+2,26

6	Витрати на організацію роботи Фонду соціального страхування	135,55	6,70	200,16	8,53	259,55	8,71	362,33	9,86	313,16	8,86	322,65	7,97	+187,1	+1,27
7	Забезпечення роботи правління та наглядової ради фонду	-	-	-	-	-	-	-	-	0,05	0	0,10	0	+0,10	0
8	Витрати на здійснення діяльності з обслуговування потерпілих та інвалідів	4,68	0,23	4,19	0,18	2,59	0,09	2,83	0,08	5,51	0,16	1,43	0,04	-3,25	-0,19
9	Витрати на проведення заходів із страхувальниками до завдань страхування від нещасного випадку	3,35	0,17	3,65	0,16	1,88	0,06	2,06	0,06	2,10	0,06	1,07	0,03	-2,28	-0,14
10	Витрати на виконання інших робіт, пов'язаних з координацією страхової діяльності	-	-	0,96	0,04	4,05	0,14	4,82	0,13	9,92	0,28	4,35	0,11	+4,35	+0,11
11	Погашення заборгованості з регресних позовів та одноразової допомоги по втраті професійної працездатності шахтарям, яка склалася станом на 01. 04. 2001 року відповідно до статті 81 Закону України "Про державний бюджет України на 2005 рік"	18,71	0,93	-0,15	-0,01	-	-	-	-	-	-	-	-	-18,71	-0,93
	Всього	2021,94	100	2346,44	100	2977,80	100	3672,81	100	3533,69	100	4048,54	100	2026,6	0

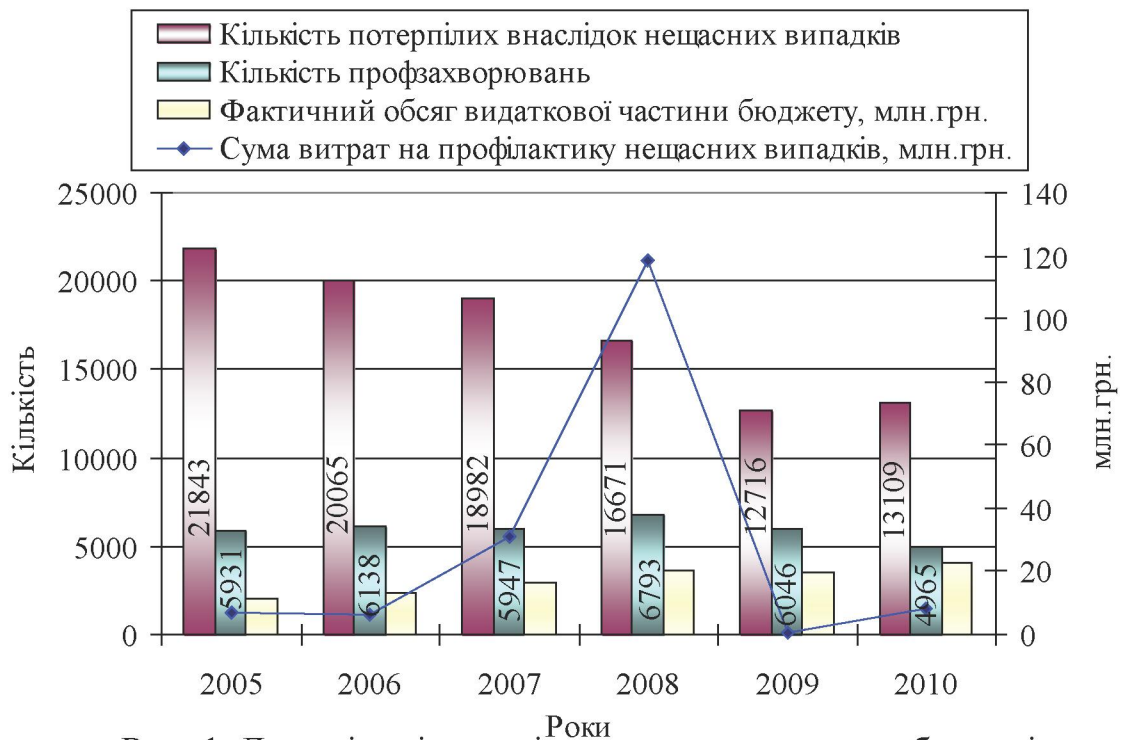

Рис. 1. Динаміка кількості постраждалих на виробництві, профзахворювань, обсягу видаткової частини бюджету та суми витрат ФССНВВПЗ на профілактику нещасних випадків за 2005-2010 рр.*

* Дані взято з сайта: <http://www.social.org.ua> [5]

За рахунок значного збільшення витрат на профілактику у 2008 р. вдалося значно зменшити кількість постраждалих у 2009 р. та вперше з 2005 р. обсяг видаткової частини бюджету Фонду соціального страхування став меншим за попередній.

Отже, профілактика є правильним напрямом ефективного використання коштів фонду. Необхідно вдосконалити її заради зменшення кількості постраждалих на виробництві, а саме:

- створити у межах фонду відділ спостереження та аналізу причин нещасних випадків й професійних захворювань;
- покращити професійну підготовку експертів фонду та самих підприємців з питань страхування й управління;
- створити санаторно-лікувальні бази, які слугували б для обов'язкового періодичного профілактичного лікування громадян, професії яких мають найшкідливіший вплив на стан здоров'я;
- збільшити суму штрафів за порушення законодавства про охорону праці.

Висновки. Соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві – це матеріальний захист працівників у випадку виробничого травмування чи професійного захворювання. Задля цього необхідно вдосконалити систему використання коштів Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, а саме – приділити увагу профілактиці нещасних випадків.

Покращення механізму нагляду за виробничим травматизмом та аналізу статистичних даних сприятиме зменшенню чисельності потерпілих на виробництві і підвищенню рівня економічної й соціальної захищеності населення. Зниження частоти виробничого травматизму, своєю чергою, дасть змогу вкладати тимчасово вільні кошти Фонду соціального страхування в різноманітні цінні папери, що забезпечить збільшення його доходів та виконання ним своїх функцій.

Література:

1. Слюсаренко К. В. Напрямки удосконалення організації та фінансування страхування від нещасних випадків на виробництві // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2011. – № 2 (33). – С. 246-253.
2. Кравченко М. В. Удосконалення державного регулювання безпеки та охорони праці в системі соціального захисту [Електронний ресурс] // Державне будівництво. – 2009. – № 1. – Режим доступу до журн. : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2009-1/index.html>.
3. Якімова А. М. Проблеми та шляхи вдосконалення діяльності Фондів соціального страхування в Україні [Електронний ресурс] // А. М. Якімова, В. А. Горб // Ефективна економіка, 2011. – № 10. – Режим доступу до журн. : <http://www.economy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=724>.
4. Внукова Н. М. Соціальне страхування: Кредитно-модульний курс. Навч. посіб. / Н. М. Внукова, Н. В. Кузьминчук. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 412 с.
5. Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.social.org.ua>.